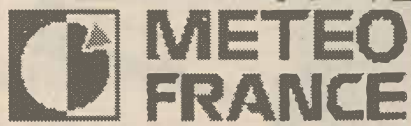

Ilmast ilma ilmast

«Kuhu see kevad küll jääb?!», «Jõle ilm!», «Kevad läheb sujuvalt üle sügiseks!» — selliseid mõtteid kuuldus mitme nädala jooksul igal pool. Korra kuulsin bussis isegi: «Mis see ilmajaam endast õige mõtleb?!» Seekord mõeldi küll «jaama» all «taati». Hea, et sünoptikuid ei taba halbade uudiste toojate saatus, nagu sajandeid tagasi. Alles mai keskpaiga suvine soojus tegi inimesi rõõmsamaks, kuigi mõne arvates oli muutus isegi liig järsk.

Kõik eriskummaline pakub huvi, kuid kas möödunud kuu oligi nii väga erandlik? Kui võrrelda Tartu-Tõravere meteojaamas mõõdetud tänavuse aprilli kümme päevakute keskmisi õhutemperatuure pikaajaliste keskmistega (aastaist 1953—1996) ehk normidega, siis selgub, et jürikuu oli tõesti jahe — esimese ja teise dekaadi keskmine õhutemperatuur oli vaid 1,6° C (norm vastavalt 1,9° ja 3,9°), kolmas dekaad oli juba soojem — 5,4°, kuid jäi ikkagi alla normi (6,4°). 44 aasta pingereas oli tänavune aprill jaheduselt alles 8. kohal.

Edetabelit juhib 1955. aasta, kui esimese dekaadi keskmine oli -4,5°, kogu kuu aga -0,8°, järgnevad veidi soojemad 1956. ja 1966. aasta.

Paljudel on meeles ka 1988. aasta aprill, kui lumi oli maas mai alguseni, veel jüripäeval oli tugev lumetorm ja Tartu ümbrust kattis kuni 20 cm lumevaip. Et meie ilmastik on väga muutlik, näitab seegi, et juba kahe aasta pärast saabus viimaste aastakümnete kõige soojem aprill 7,4°-kraadise kuu keskmise temperatuuriga.

Ei ole halba ilma heata

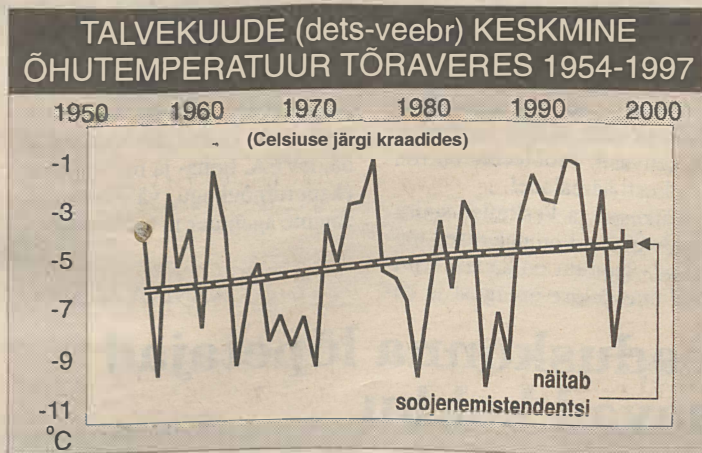
Kõik siinilmas on suhteline: ka mai algus tundus tänavu külmana — esimeses dekaadis oli õhusooja vaid 6,9° C (norm 9,3°). Siiski oli ta palju soojem kui 1958. aastal (5,2°) või 1978. aastal (5,6°), kuid kohutavalt külm võrreldes 1993. aasta mai algusega (16,0°). Teine dekaad, vaatamata väga külmadele viimastele päevadele, oli siiski oma 12 kraadiga normist (11,3°) soojem.

1993. aasta kevad oli üldse mälestusväärne: veel 20. aprillil sadas lund, 25. kuupäevast tõusis aga elavhõbe sellisele kõrgusele, mida ei näe igal suvelgi (ööpäeva keskmised õhutemperatuurid olid 18—20° C vahel). Klimatoloog Jaak Jaaguse järgi võib seda kuupäeva pidada kõige varasemaks klimatoloogilise suve alguseks alates 1891. aastast (klimatoloogiliseks suveks nimetatakse perioodi, mille jooksul ööpäeva keskmine temperatuur on püsivalt üle 13° C). Võrdluseks: kõige hiljem algas suvi 1908. aastal — alles 11. juulil!

«Aprilli lumi om septembri sõnniku iist,» ütles Helme vanasõna. Seega on omajagu väetist sel aastal kokku hoitud. «Külm ja vilu kevade toob viljarikka sügise,» teab Suure-Jaani rahvas. Seni tundus olevat hea odra-aasta (külm kevad), kui aga soe püsib, siis hea rukkiaasta, kui uskuda Kullamaa kandi vanasõna.

Rahvatarkuse järgi tuleb kartul maha panna toominga või kuuse õitsemise ajal või siis, kui

Dünaamilise meteoroloogia õppetooli ilmaleheküljelt <http://apollo.aai.ee/~ilmatark/> saab vaadata värskeid Prantsuse ilmasatelliidi pilte pilvisuse kohta.

kannatab palja tagumikuga muljal istuda. Veel kümnekond päeva tagasi võis sel meetodil külviaega määrates nii radikulüüdi, jooksva kui lendva saada. Jõgeva agrometeojaama andmeil oli 13. mail õhusooje jõudnud ulatuda suvisele sügavusele — 5 cm sügavusel mullas oli juba 15° C, 10 cm sügavusel 14° C. Toomingate õitseage hilines sel kevadel paari nädala võrra, ning nagu sageli, on sel ajal ka külmaline käes.

Mis mujal ilmas uudist?

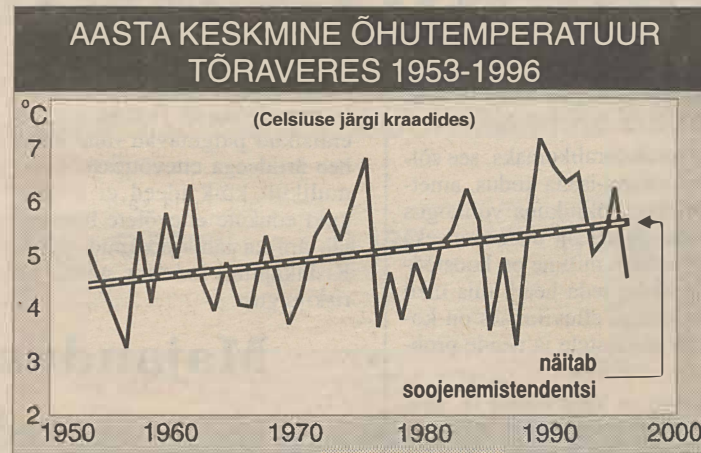
Ilma tujukus ei avaldu sel aastal mitte ainult meil. Kirjast, mis tuli Kansas Cityst, lugesin, et seal oli 3 tolli lund aprilli keskel, mis on kaunis haruldane. Šveitsi kolleeg teatas: «Vahetame oma ilmad!», sest neil oli märts-aprill mõnusalt soe, kuid väga põuane aeg. Põhja-Norras aga kasvasid

18. aprilli ööl kahemeetrised lumehanged.

Millest tulevad sellised ekstreemilised ilmad? Arvamusi on mitmesuguseid. «Nelli Teatajast» võis lugeda, et polaarjõon nihkub põhja poole, ühe Norra maakonna preester arvab, et 1980ndatest aastatest, kui lõppes palvetamine sobiva ilma eest, on ilm läinud aina hullemaks («Postimees», 19. aprill). Need on vaid mõned arvamused kliima muutuste ja nende põhjuste kohta.

Kui meil on paar kuud või aastat külmemad või soojemad tavalisest, siis seda võib lugeda vaid kliima kõikumiste ehk fluktuatsioonide, mitte kliima muutuste hulka.

Klimatoloogid on praeguseks tuvastanud, et möödunud sajandi lõpust alates on kogu maakera keskmine õhutemperatuur kasvanud 0,3°—0,6° C. Ookeanide pinnakihi temperatuur on kasva-

nud samas ulatuses, väheneb kevadise lumikatte ulatus jne.

Sajandi kõige soojem aasta oli hinnangute kohaselt 1995. aasta, möödunud aastal oli märgata väikest temperatuuri langust. Kliima kõikumised erutavad kõiki maid, mõned kardavad merepinna tõusu, teised põuda. Kuidas olukorda päästa, arutati lähemal kliimapäeval, 14. mail.

Aitama peab nn kasvuhoonegaaside eritamise vähendamine, metsade säästmine ja teised üritused. Tähtsal kohal on muidugi keskkonnauuringud.

Globaalsed kliimauuringud

Kliima uurimisel töötab maa-keral üle 9500 ilmajaama, tehes vaatlusi iga 3 tunni tagant, lisaks saadakse andmeid 3000 lennukilt, 7000 laevalt, 300 ujuvpoilt ookeanides jne. Kogu seda tööd koordineerib Ülemaailmne

Meteoroloogiaorganisatsioon (WMO), mille sünnipäeva (meteoroloogiapäeva) tähistatakse igal aastal 23. märtsil. Kuigi too organisatsioon on hiigelsuur, loetakse teda ikkagi ÜRO kõige tegusamaks osaks. Eesti kuulub selle organisatsiooni enam kui 160 liikmesmaa hulka 1992. aastast.

Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituut võib seega tänuvõttes tähistada 5 aastat meie ilmateenistuse reorganiseerimisest. 1993. aastal külastasid Eestit WMO president, peasekretär ja ÜRO keskkonnaprogrammi ekspertühm. Viimased märkisid tookord oma hinnangus (peale selle, et meteoroloogide palgad siinmaal on väikesed!) spetsialistide head taset ning soovitasid varustada ilmajaamu tänapäevasema mõõteaparatuuriga.

Möödunud nelja aasta jooksul on mõndagi muutunud: ena-

mik põhisisüsteeme (atmosfääri sondeerimine, sidetehnika, andmetöötlus) on tänu välisabile uuenenud, plaanis on paigaldada automaatjaamad saartele, osa jaamu muuta poolautomaatjaamadeks. «Päris» automaatjaamad on töökindlad vaid mõnedes maades, näiteks Šveitsis, mujal, isegi Saksamaal ja Kanadas, peavad nad olema valve all rüüsteohu tõttu. Peale selle ei suuda seni ükski automaatjaam pilvede vaatlustel asendada inimest.

Vaatlusvõrk Eestis on juba enam-vähem optimaalse tihedusega, vaid mõningates kohtades — rannikul ja kõrgustikel — võiks jaamu olla rohkem.

Vaatlusvõrgus aasta jooksul tehtav mõõtmiste koguarv ületab kolme miljonit. Palju jääb teha muidugi prognooside, eriti pikaajaliste ennustuste (kuu või sesooni) paremaks muutmisel. Õnneks ei ole sünoptikute töö enam nii tervistkahjustav kui sajand tagasi. Termin «ilmateenistus» looja, Briti admiral šotlane Fitzroy võttis endalt isegi elu, kuna ei suutnud anda rahuldavat teavet meremeestele.

Muidugi pole ka Šotimaa kliima eriti kiita. Kord küsis prantslane šotlaselt: «Kas teil siin suve kah vahel on?» Too vastas pärast mõtlemist: «Möödunud aastal oli kolmapäeval!»

AIN KALLIS,

Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi juhtivateadur